

Lunds universitet
Socialhögskolan
Sol 065
Höstterminen 2001

”VEM BRYR SIG OM HUR JAG KÄNNER MIG?”

HUR EN ALKOHOLMISSBRUKARES PARTNER KAN
PÅVERKAS AV SIN PARTNERS MISSBRUK

Författare: Charlotte Johansson
Malin Karlsson
Handledare: Kerstin Svensson

Abstract

Our purpose with the essay was to understand how a partner to an abuser of alcohol can be effected of her partner's abuse.

Our central questions were:

- How can the partner's effect, of her partner's abuse of alcohol, find expression and how can the relationship that exists/arises between the partner and the abuser of alcohol be explained, from different perspectives and views?
- How can the conception of codependency be defined?
- How can the codependency find expression in the partner to the abuser of alcohol?
- Is there any criticism about the definition and the use of the conception of codependency?

We wrote a theoretical essay where we used source analysis as method. We used available research findings from documents and analysed the research in the base on different theories.

We found that the partner, as a reaction of a stressful situation, acted in the way she thought should solve the crisis. Denial became a necessity for the partner to stand the reality. We discovered that the partner's personality changed with the development of her partner's abuse of alcohol. We also observed that when the partner adjusted to the abuser of alcohol, she often began to lead an isolated life.

Innehållsförteckning	sid
1. Inledning	3
1.1 Problemformulering	3
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Metod och urval	5
2. Hur påverkan av mannens alkoholmissbruk kan ta sig uttryck hos partnern	7
2.1 Partnern åsidosätter sina egna behov	7
2.2 Partnerns motstridiga känslor	8
2.3 Kvinnor berättar om sin livssituation	9
2.4 Berit ägnade sina krafter åt mannen	11
3. Hur medberoendet kan ta sig uttryck hos alkoholmissbrukarens partner	12
3.1 Vad är medberoende	12
3.2 Den medberoende partnern	13
3.3 Den medberoende partnerns beteendemönster	14
3.3.1 Försvarsadvokaten och Möjliggöraren	15
3.4 Kvinna träffar ny man med alkoholproblem	16
3.5 Kritik kring begreppet medberoende	17
3.5.1 Kritik mot kollektiv diagnos för anhöriga	17
3.6 Ingrid ville rädda det som fanns kvar av äktenskapet	18
4. Hur man genom olika perspektiv och synsätt kan förklara den relation som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren	19
4.1 Grundläggande behov i en relation	19
4.2 Partnerns isolering från omgivningen	20
4.3 Partnerns strategi i stressituationen	20
4.3.1 Familjens anpassning	21
4.4 Mona gick in i en vårdande roll	22
5. Teoretiska perspektiv på litteraturens förklaringsmodeller	23
5.1 Partnern med den störda personligheten	23
5.2 Den stressade alkoholisthustrun	24
5.3 Partnern utifrån psykosocial teori	25
5.4 Systemteori	26
5.5 Feministisk teori	29
6. Sammanfattning	31
7. Slutdiskussion	33
8. Källförteckning	36

1. Inledning

1.1 Problemformulering

”De får all uppmärksamhet medan de dricker, all uppmärksamhet under behandlingstiden och all uppmärksamhet under tillnyktringen. Vem bryr sig om hur jag känner mig?” (Ditzler och Ditzler, 1991, s 35). Ovanstående citat visar hur partnern till en alkoholmissbrukare kan uppleva sin livssituation. Vi anser att den litteratur vi tidigare har kommit i kontakt med kring alkoholmissbruk ofta har fokuserat på den enskilde missbrukaren och de effekter missbruket ger. Därför vill vi med vår uppsats sätta alkoholmissbrukarens partner i fokus och undersöka hur en alkoholmissbrukares partner kan påverkas av att leva i ett parförhållande där ett alkoholmissbruk existerar.

Billinger och Edström, som under många år har arbetat med kvinnor som lever tillsammans med män med alkoholproblem, talar om att man vid slutet av 1940-talet började att intressera sig för hur den manlige alkoholmissbrukarens sociala situation såg ut. Från att ha setts som en man utan arbete, social förankring och utan familj, upptäckte man att den manlige missbrukaren ofta sammanlevde med en partner i nästan samma utsträckning som andra män. När man konstaterade att alkoholmissbrukaren hade en partner började intresset för partnern växa (Billinger och Edström, 1990, s 11). Vi ser det som intressant att belysa partnerns perspektiv och vill därför undersöka olika teorier om hur en alkoholmissbrukarens partner kan påverkas av sin partners missbruk såsom; teorier om den störda personligheten, stressteori samt psykosociala teorier (Billinger och Edström, 1990, s 11). Vi vill undersöka partnerns känslomässiga påverkan av alkoholmissbruket, vilket bland annat Ditzler och Ditzler, som sedan 1970-talet arbetat med alkoholmissbrukare i Storbritannien, belyser (Ditzler och Ditzler, 1991, s 35), samt hur ett system, som partnern ingår i, såsom; familjen, parförhållandet eller omgivningen, kan påverka partnerns beteende (Lundsby, m fl, 1995, s 68-73). Ett begrepp som ofta nämns i samband med hur en alkoholmissbrukarens partner kan påverkas av sin partners missbruk, är begreppet medberoende (Beattie, 1990, s 41-44). Vi undrar därför hur begreppet medberoende kan definieras och hur detta begrepp förklarar problematiken?

Psykologen Kindstedt, socionomen Runquist och Snickars som är klinisk chef inom behandlingsföretaget Provita, hävdar att forskningen om anhöriga till alkoholmissbrukare oftast gäller kvinnans påverkan av mannens alkoholmissbruk. De menar vidare att antalet studier om manliga partners till kvinnliga alkoholmissbrukare är ytterst begränsat, och att den

litteratur som dock finns kring detta är av äldre datum (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 25). Dock talar Söderling, som är läkare och specialist på företagshälsovård, om att familjen oftast upplöses snabbare om det är hustrun som är alkoholmissbrukare. Mannen håller inte samman familjen i lika hög grad utan lämnar huset, med eller utan barnen (Söderling, 1993, s 71). Mannen är mer benägen att hålla sig utanför hemmet genom att arbeta mycket eller sysselsätta sig med andra aktiviteter. Endast få män kan ställa upp på de omvårdande krav som ställs. Om åtgärder för kvinnans alkoholmissbruk inte ger några goda resultat lämnar mannen sin partner (Söderling, 1992, s 65). Även den svenska forskaren Zetterlind, som har forskat kring anhöriga till alkoholmissbrukare, belyser genusperspektivet och menar att det finns mer likheter än skillnader mellan de båda könen vad gäller beteende och levnadssätt hos partners till alkoholmissbrukare. Dock visar forskningen att kvinnor oftare än män har en tendens till att använda sig av en undvikande copingstrategi, som har ett samband med depression, tvångssymtom och fientlighet. För att kunna hantera situationen uppvisar kvinnliga partners en högre grad av psykiska symtom, medan manliga partners oftare utvecklar ett eget alkoholberoende (Zetterlind, 1999, s 45). Vi är utifrån detta väl medvetna om att även kvinnan kan vara den som missbrukar alkohol, och att mannen då är alkoholmissbrukarens partner, men vi kommer genomgående att benämna alkoholmissbrukaren som han/mannen och partnern som hon/kvinnan.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att förstå hur en alkoholmissbrukares partner kan påverkas av sin partners missbruk.

Våra frågeställningar är följande:

- Hur kan partners påverkan, av sin partners alkoholmissbruk, ta sig uttryck och hur kan relationen som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren förklaras, utifrån olika perspektiv och synsätt?
- Hur kan man definiera begreppet medberoende?
- Hur kan medberoendet ta sig uttryck hos alkoholmissbrukarens partner?
- Finns det någon kritik kring definitionen och användningen av begreppet medberoende?

1.3 Metod och urval

Vi har, då vi vill skildra olika perspektiv och synsätt på hur en alkoholmissbrukares partner kan påverkas av sin partners missbruk, valt att skriva en teoretisk uppsats. I uppsatsen har vi genom litteraturinläsning funnit olika teorier för att förstå vårt uppsatsproblem, och i uppsatsens analys knutit samman andra teorier med litteraturens förklaringsmodeller. Vi har använt tidigare forskning och teoretiska perspektiv och på så sätt tagit del av primärdata, utifrån dokument i form av böcker, vetenskapliga artiklar samt forskningsrapporter, och därmed granskat och analyserat den forskning som finns kring vårt problemområde. Detta för att kunna synliggöra hur en alkoholmissbrukares partner kan påverkas av sin partners missbruk.

Vi har använt oss av källanalys som metod, eftersom vi anser att det finns tillgång till mycket redan befintlig information att undersöka. Genom sättet att ställa frågor kan man från informationsmaterialet få fram nya aspekter. Enligt författarna Holme och Solvang är källmaterial oftast i sig tillräckligt för att kunna diskuteras och analyseras, även om materialet skiljer sig åt både innehålls- och kvalitetsmässigt. Dock bör man, vid inhämtningen av material, ha i åtanke att sådan information som inte finns nedskriven kan man heller inte få tillgång till, och att viss information som har funnits nedskriven har försvunnit. En förutsättning för att kunna tolka materialet är att man innehållsbestämmer källan. Det innebär att man analyserar vad som står i källan och vad upphovsmannen avser med texten (Holme och Solvang, 1997, s 124-134). Vi har valt denna metod då vi anser att den redan befintliga forskningen, kring hur en alkoholmissbrukares partner kan påverkas av sin partners missbruk, skapar förutsättningar för att få en bred inblick i vårt uppsatsproblem.

Vi har undersökt en mängd litteratur av ett flertal forskare och sakkunniga för att åskådliggöra olika perspektiv och synsätt, och vi har därmed försökt att skapa en så heltäckande och mångfacetterad bild av problemet som möjligt. I vår sällningsprocess i informationsinhämtningen har vi utgått ifrån ett visst ämnesområde, till exempel alkoholmissbruk, medberoende och anhörig. Med hjälp av dessa ämnesområden har vi sökt litteratur på ett flertal olika bibliotek, på ett antal orter. Vi har även funnit artiklar i bibliotekens artikelsamlingar. Vi anser att den litteratur vi har valt att använda är relevant eftersom den belyser den problematik vi valt att skildra i vårt syfte och i våra frågeställningar. Då vi har sökt på, av oss, bestämda ämnesområden är vi dock medvetna om att reliabiliteten har kunnat påverkas. Vi har i vår datainsamling uppmärksammat att många författare, bland

annat Wrengel (1990), Beattie (1990) och Hellsten (1993), benämner partners problematik som medberoende. Vi har dock försökt att uppväga den litteraturen med annan litteratur, till exempel Billinger och Edström (1990), Forrest (1987) och Goldhor Lerner (1990), för att få en så bred inblick som möjligt i problematiken. Författarna till den litteratur vi har använt oss av i uppsatsen har olika forsknings- och yrkesbakgrund samt besitter olika erfarenheter kring problematiken. Källornas tillförlitlighet upplever vi vara god, då vi försökt att fokusera på den litteratur som är underbyggd av forskning och studier, relevanta för vårt uppsatsproblem. Vi upplever att vår uppsats validitet är god, det vill säga att uppsatsen i helhet speglar hur partnern till en alkoholmissbrukare kan påverkas av missbruket.

I vår bearbetning av litteraturen har vi genomgående utgått från vårt syfte och våra frågeställningar för att införliva en så bred bild som möjligt av problematiken. Av det vi har läst och uppmärksammat i litteraturen har vi sedan valt ut, de för syftet och frågeställningarna, relevanta delarna för vidare bearbetning. Detta innebär bland annat, som vi tidigare har nämnt, att vi har försökt att balansera den litteratur som belyser begreppet medberoende med annan litteratur som tar upp olika perspektiv kring problematiken. I vår dataredovisning har vi valt att skildra våra centrala frågeställningar i fallbeskrivningar, för att kunna belysa hur partners påverkan, av sin partners alkoholmissbruk, kan ta sig uttryck, hur relationen som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren kan förklaras samt hur medberoendet kan ta sig uttryck hos partnern. Fallbeskrivningarna avslutar de tre olika kapitlen. För att analysera fallbeskrivningarna har vi använt oss av olika teorier. Under bearbetningen av litteraturen har vi i böckerna kommit i kontakt med några av de teorier, Billinger och Edström (1990), som vi valt att använda i analysen. Övriga teorier, hämtade ur Lennér-Axelsson och Thylefors (1996), Lundsbye m fl (1995) samt Ljung (1998), har vi efter vår litteraturbearbetning valt att använda då vi funnit dem relevanta för förståelsen av uppsatsens syfte. Teorierna skildrar både individen, parförhållandet och samhällsperspektivet. I analysen vill vi åskådliggöra de samband vi funnit mellan teori och litteratur.

Valet att undersöka missbruk av alkohol är en medveten avgränsning då vi upplever att informationen kring narkotikamissbrukets följder för partnern är begränsad. Bland annat talar Kindstedt, Runquist och Snickars (1995) om detta, och menar att forskningen om anhöriga till narkotikamissbrukare är näst intill obefintlig. De menar att detta kan ha ett samband med att innehav och bruk av narkotika är kriminaliserat, och att narkotikamissbrukaren ofta utvecklar en asocial livsstil. Drogberoendets konsekvenser och narkotikamissbrukarens livsstil gör att

det blir svårt för anhöriga att leva tillsammans med den aktive narkotikamissbrukaren. De anhöriga som dock lever med en narkotikamissbrukare befinner sig i en situation präglad av oro för överdoser och rättsliga påföljder, vilket utgör en skillnad jämfört med den situation anhöriga till en alkoholmissbrukare lever i (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 25-26).

I vår fortsatta framställning kommer vi att presentera våra centrala frågeställningar i en dataredovisning. Som tidigare nämnts avslutas varje kapitel med en, för kapitlet, sammanfattande fallbeskrivning. Därefter följer en analys som belyser vårt syfte samt våra frågeställningar. Framställningen avslutas med en sammanfattning och en diskussion kring de resultat som framkommit i vår undersökning.

2. Hur påverkan av mannens alkoholmissbruk kan ta sig uttryck hos partnern

I detta kapitel kommer vi att belysa hur en individ som lever i ett parförhållande med en alkoholmissbrukare på olika sätt kan påverkas. Detta för att visa hur partnern kan reagera på mannens missbruk, hur partnerns beteende kan yttra sig i förnekelse och skuldkänslor samt vilka kännetecken som kan iaktas hos partnern. Vi kommer även att redogöra för två undersökningar där kvinnor berättar om sin livssituation. Kapitlet avslutas med en sammanfattande fallbeskrivning.

Forskningen om anhöriga till alkoholister fokuserades från 1930-talet till 1960-talet enbart på alkoholisthustrun. De idéer som då fick ett internationellt genomslag handlade om synen på alkoholisthustrun som psykiskt störd. Hennes beroendekonflikter och komplexa behov gjorde att hon valde en man som var alkoholist. Jackson, som forskade om alkoholisthustrur, tog i sina studier dock helt avstånd från dessa tankar och menade att det fanns ett samband mellan alkoholisthustruns reaktionsmönster och att hon sammanlevde med en alkoholist. Hustruns reaktioner var på grund av mannens drickande stressutlösta (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 29). Dessa teorier kommer vi att belysa vidare i vår analys.

2.1 Partnern åidosätter sina egna behov

Den amerikanska psykoterapeuten Goldhor Lerner skriver om att över- och underfungera. Hon beskriver kvinnans påverkan av sin alkoholmissbrukande man som att kvinnan överfungerar för sin man genom att hjälpa honom när han kommer i knipa och att utåt sett hålla en snygg fasad åt honom. För egen del underfungerar hon genom att underlåta att göra klart för sig vad hon själv vill ha ut av livet och hon visar inte tydligt var gränsen går för vad

som är acceptabelt för henne beträffande mannens drickande, eller vad hon vill och inte vill göra. Om gränser inte sätts försämras relationen gradvis och blir alltmer kaotisk. För att kunna definiera ett äkta själv måste både den överfunderande och underfunderande sidan kunna visas för mannen, i stället för att man fixeras vid den andra personens problem och inte visar sina egna. Överfunderande är liksom underfunderande en reaktion som fungerar nästan instinktivt utan att individen är medveten om det. Reaktionen kan få relationen att låsa sig (Goldhor Lerner, 1990, s 103-111). Även familjeterapeuten Bowen beskriver över- och underfunderande och menar att den ena parten utplånar sig själv, medan den andra får ett starkare pseudosjälv. Den som offerar sig själv underfunderar och den som stärker sitt pseudosjälv överfunderar (Goldhor Lerner, 1990, s 113). Detta stycke visar hur partnern kan överfundera genom att hålla en snygg fasad mot omgivningen, vilket även nästa stycke belyser, då det skildrar partnerns förnekelse.

2.2 Partnerns motstridiga känslor

För partnern blir förnekelse en livsnödvändighet, verkligheten blir för smärtsam att utvärdera och erkänna. Det som händer inom hemmets väggar får inte yppas för omvärlden. Partnern är ständigt upptagen av att kontrollera alkoholmissbrukaren, förhindra skandaler och ekonomiska förluster samt bortförklara mannens misstag och dåliga uppförande. Hon gör allt; tjuvar, vädjar och grälar, hon kan också ibland dricka själv för att det ska bli mindre över till mannen. I spänning och besvikelse, med falskt hopp och missräkningar lever partnern medan hon ständigt försöker hålla fasaden utåt för att alla ska tro att allting är bra. Partnern blir ofta själv sjuk med psykosomatiska och stressrelaterade besvär. Hon slits mellan lojaliteten å ena sidan och avsky för partnern å andra sidan. Ansvaret för familjen ligger hos henne och känslan av att till varje pris hålla samman familjen är åtminstone till en början mycket stark. Livet präglas av oförutsägbarhet där löften ständigt bryts. Partnern kan anklaga sig själv för att ha gjort mannen arg och därmed ta på sig skulden utan att bestämt veta för vad. Hon lär sig att inte lita på någon, inte ens på sig själv (Söderling, 1993, s 71-72). Partnern blir alltmer förvirrad och frustrerad och drabbas i många fall av sjukdomssymtom som magkatarr, sömnsvårigheter, huvudvärk, ångest och hjärtbesvär. Hon kan genom att visa sina besvär omedvetet försöka påverka sin alkoholmissbrukande partner till nykterhet (Söderling, 1992, s 86). Skuld, skam och motstridiga känslor präglar partnerns emotionella situation (Söderling, 1992, s 160).

Även den amerikanske psykologen Forrest tar upp olika kännetecken som kan iaktas hos partnern till en alkoholmissbrukare. Han menar att partnern till slut uppvisar vissa av de självdestruktiva drag som alkoholmissbrukaren har. Eftersom människor som lever med en alkoholmissbrukare föredrar att inte erkänna detta är förnekandet vanligt förekommande i början av relationen. Partnern kan till och med känna sig skyldig om hon inte deltar i drickandet. Mycket tid och energi ägnas åt att dölja problemen för omvärlden. Den latent konflikt som uppstår av situationen tar sig i senare stadier uttryck i gräl men även i fysiska angrepp. I de flesta fall försöker partnern så småningom förändra eller få alkoholmissbrukaren att bättra sig. Alkoholmissbrukaren svarar dock ofta med ett markant motstånd mot dessa försök, han blir arg och börjar vanligen öka sin alkoholkonsumtion. Ju längre ansträngningarna pågår desto mer frustrerad blir partnern. Till slut kan partnern känna sig helt ensam med problemet. Ett successivt fjärmande från släkt och vänner har inom några månader inletts, även om det kan gå år innan alkoholproblemet uppmärksammas av andra. Då partnern levt ett antal år med alkoholmissbrukaren är det vanligt att hon kommer in i en kronisk neurotisk depression. Olika fysiska besvär och kronisk trötthet blir uttryck för partnerns livssituation (Forrest, 1987, s 42-46). Att skildra partnerns livssituation är något som även Billinger och Edström har gjort i sina undersökningar.

2.3 Kvinnor berättar om sin livssituation

Billinger och Edström har i sin undersökning med 60 kvinnor sammanställt de berättelser kvinnorna hade, kring sin partners alkoholmissbruk, i deras första samtal med kvinnorna. Samtalen visar på kvinnornas osäkerhet kring männens alkoholmissbruk, huruvida drickandet kan tolkas som ett problem eller inte. Kvinnorna har från männen fått höra att de varit hysteriska och att de har överdrivit problemen. Mycket vanligt förekommande har mannens anklagelser mot kvinnan visat sig vara. Kvinnan har enligt mannen varit fel på alla sätt, hon har kallats ful, tjatig, dum, dålig älskarinna etc. Underförstått menar mannen att dessa egenskaper hos kvinnan har legat till grund för mannens drickande. Flera av kvinnorna vittnar om att de har fått utstå handgripligheter från männen. Påfrestningen har för partnern varit påtaglig då mannen under ruset varit passiv och svår att nå. Mannens totala okänslighet för kvinnan påpekas i undersökningen. Några kvinnor har fått ta allt ansvar för ekonomin. Livet med den alkoholmissbrukande partnern beskrivs ofta av kvinnorna som att gå balansgång där man måste parera så att mannen inte blir upprörd. Till följd av mannens humörsvängningar har kvinnorna blivit spända och trötta. Den sociala isoleringen tas ofta upp av kvinnorna. Trots de påfrestningar kvinnan får utstå känner många av de intervjuade kvinnorna lojalitet

mot sin man. De hade en gång valt att leva med mannen och under hans nyktra perioder var han underbar och älskvärd. Förnekandet av missbruket är något som kvinnorna under relativt lång tid spelar med i, mycket eftersom mannens alkoholmissbruk upplevs som ett misslyckande även för kvinnan (Billinger och Edström, 1990, s 19-25).

Vidare framkommer det att kvinnorna under mannens rus vanligen har känt förakt för honom. Hans kränkande behandling av partnern har fått henne att avsky honom. En del kvinnor har inte längre några positiva känslor kvar för mannen utan har fortsatt att hålla kvar vid relationen främst av materiella skäl. Även rädsla för ensamheten är en anledning till att relationen inte har brutits. Några kvinnor har dock vägt upp de negativa känslorna med mannens behov av kvinnan och det medlidande hon känt för maken. Många kvinnor anklagar sig själva för kärlekslöshet, svaghet och oförmåga att förändra mannen, och menar att de hade kunnat hantera mannens alkoholmissbruk om de bara haft styrkan. I desperation har en del kvinnor slagit sina berusade män då aggressionerna tagit överhanden. Detta känner kvinnorna stor skuld för. Kvinnornas självförtroende har under åren minskat betydligt där ett ofta starkt självförtroende gradvis har nöts ned. Många kvinnor har i samtalet gjort intrycket av att vara mycket svårt psykiskt medfarna så att de själva är i stort behov av psykiatrisk hjälp (Billinger och Edström, 1990, s 27-29).

Billinger och Edström presenterar även en undersökning de gjort med 40 kvinnor, då de har haft möjlighet att ställa frågor om sådant som inte klagats i första samtalet. Av undersökningen framgår att många kvinnor uppger att deras arbete påverkats negativt av mannens alkoholmissbruk. På arbetet har kvinnorna varit irriterade och oroliga och inte kunnat släppa sina tankar på mannen, vilket har påverkat arbetsprestationerna negativt. De intressen som kvinnorna tidigare hade haft uppger många av kvinnorna att de inte längre ägnar sig åt då de tappat lust och ork för detta. Kvinnorna i undersökningen visar på en högre grad av psykiska problem än kvinnor i allmänbefolkningen. Trots dessa psykiska problem har kvinnorna inte varit mycket sjukskrivna. Eftersom grunden till problemen återfinns i hemmet stannar kvinnorna inte hemma för att komma i bättre psykisk balans. De går till arbetet för att, med hjälp av den gemenskap och stimulans som arbetsplatsen kan erbjuda, återhämta sig och därmed kunna uthärda sin situation (Billinger och Edström, 1990, s 41-43).

2.4 Berit ägnade sina krafter åt mannen

För att skildra hur påverkan av mannens alkoholmissbruk kan ta sig uttryck hos partnern, har vi valt att använda oss av nedanstående fallbeskrivning. Fallet belyser hur partnern över- och underfungerar gentemot sin man. Att dölja för omgivningen att mannen missbrukar alkohol samt att förneka att ett missbruk existerar är också två beteendemönster som fallet beskriver. Att partnerns påverkan av missbruket även kan yttra sig i gräl och en lojalitetskonflikt gentemot mannen är något som fallet ger exempel på. Fallbeskrivningen är hämtad ur Goldhor Lernalers (1990) *Kvinnors nära relationer*, dock har vi gjort en egen sammanfattning och kallar alkoholmissbrukarens partner för Berit.

Berit hade under åren i äktenskapet kommit att ägna det mesta av sina krafter åt mannens alkoholmissbruk och väldigt lite åt att fundera på hur hon själv ville utforma sitt eget liv. Hon hjälpte sin man varje gång problemen hopade sig kring honom och höll alltid en snygg fasad mot omgivningen. Däremot underlät Berit att göra klart för sig vad hon ville ha ut av livet och vad hon ville och inte ville göra. Hon visade inte tydligt var gränsen gick för vad hon accepterade ifråga om mannens drickande. Eftersom Berit inte kunde klargöra sina gränser utan hela tiden grälade på sin man kunde hon inte säga till honom vad hon inte längre tolererade i relationen. Berit var övertygad om att hon inte kunde leva utan sin man och höll därför kvar vid äktenskapet. Det hände att hon hotade med skilsmässa, men hotet kom alltid som en reaktion då mannen hade haft en intensiv missbruksperiod. Hotet om skilsmässa var endast ett desperat och uppgivet försök att få mannen att upphöra med sitt missbruk (Goldhor Lerner, 1990, s 103).

Fallbeskrivningen om Berit skildrar hur en partner kan påverkas av sin partners alkoholmissbruk, genom att Berit hjälper sin man varje gång då problem hopar sig kring honom och att hon alltid håller en snygg fasad mot omgivningen. Berits beteende visar även hur partnern kan underlåta att göra klart för sig vad hon vill ha ut av livet, och vad hon själv vill och inte vill göra.

I detta kapitel har vi sett hur partnern på olika sätt kan påverkas av mannens alkoholmissbruk. Hennes livssituation kan förändras på grund av mannens missbruk och kan då leda till att hon påverkas både på ett känslomässigt och ett beteendemässigt sätt.

3. Hur medberoendet kan ta sig uttryck hos alkoholmissbrukarens partner

I det här kapitlet kommer vi att belysa hur medberoendet på olika sätt kan ta sig uttryck hos partnern. Detta för att visa exempel på vilka karakteristiska drag som kan finnas hos en medberoende individ, hur medberoendet kan utveckla sig hos partnern samt vad det kan bero på att en kvinna, som tidigare levtt med en alkoholmissbrukare, träffar en ny man med alkoholproblem. Vi kommer även att belysa kritik som framförts kring begreppet medberoende. Kapitlet avslutas med en sammanfattande fallbeskrivning.

3.1 Vad är medberoende

Beattie, som är ledare för kurser för medberoende i behandlingshemmet Hazeldens regi, definierar begreppet medberoende på följande sätt: ”En medberoende människa är en människa som har låtit en annan människas beteende påverka sig, och som är helt upptagen av att kontrollera denna människas beteende.” Beattie hävdar att medberoende är en reaktionsprocess, där de medberoende överreagerar och underreagerar. Medberoende reagerar på sina egna och andra människors problem, lidande och beteende. Många av dessa reaktioner är reaktioner på stress och osäkerhet de medberoende får av att leva med alkoholmissbruk (Beattie, 1990, s 41-44).

Även Hellsten, som är teologie magister och som under lång tid arbetat inom missbrukarvården, definierar begreppet medberoende och menar att: ”Medberoende är en sjukdom eller ett sjukdomsliknande tillstånd som uppkommer då en människa lever nära en mycket stark företeelse och inte förmår bearbeta denna företeelse så att hon kan integrera den i sin personlighet utan anpassar sig till den.” Hellsten delar upp medberoendet i fem element såsom; en stark företeelse, företeelsens närhet, oförmåga att bearbeta företeelsen, anpassning samt sjukdom eller ett sjukdomsliknande tillstånd (Hellsten, 1993, s 53). Även Martin, som är präst och frilansföreläsare inom alkoholområdet, hävdar att den som lever med en alkoholmissbrukare kan påverkas på ett sjukdomsliknande sätt. Han menar att partnern blir lika sjuk känslomässigt som alkoholmissbrukaren. Därmed behöver även alkoholmissbrukarens partner behandling för detta. Han belyser det faktum att en persons problem i familjen blir allas problem, då den individ som lever med en alkoholmissbrukare inte kan undgå att bli påverkad av dennes destruktiva drickande. Familjen kan, då relationerna i huvudsak präglas av konflikter i stället för kärlek, anses ha insjuknat (Martin, 1994, s 138-141). Hur medberoendet sedan kan ta sig uttryck hos partnern till en alkoholmissbrukare, är något som Beattie belyser.

3.2 Den medberoende partnern

Beattie har sammanställt olika huvuddrag som kan vara karakteristiska för en medberoende till en alkoholmissbrukare. Hon menar dock att alla människor, oavsett om man är medberoende eller inte, gör, känner och tänker olika saker. Det finns inte en avgörande gräns för hur stort antal drag en individ ska uppfylla för att betecknas som medberoende, då Beattie menar att varje individ är unik. Nedan följer exempel på hur dessa drag kan ta sig uttryck.

- Omhändertagande: En medberoende individ känner sig ansvarig för andra människor, deras känslor, handlingar, val och behov. Hon är omedveten om vad hon vill och behöver, eller intalar hon sig att hennes behov inte är viktiga. Hon känner sig arg, ouppskattad och som ett offer.
- Dålig självuppfattning: En medberoende individ tenderar att anklaga sig själv för allting, till exempel sitt sätt att tänka, känna och bete sig.
- Undertryckande: En medberoende individ förtränger sina egna tankar och känslor på grund av rädsla och skuld-känslor.
- Tvångstankar: En medberoende individ tenderar att rikta sin energi på omgivningen och på problem.
- Kontroll: En medberoende individ försöker kontrollera omgivningen genom att manipulera med skuld-känslor och påtryckningar.
- Förnekande: En medberoende individ ignorerar problem eller låtsas att de inte existerar.
- Beroende: En medberoende individ känner sig hotad av att förlora något eller någon. Hon tappar intresset för sitt eget liv då hon helt engagerar sig i den hon älskar .
- Dålig kommunikation: En medberoende individ säger de saker som hon tror andra vill höra, eller försöker hon provocera dem. Hon försöker även säga något som hon hoppas kan leda till att människor gör det som hon vill att de ska göra. En medberoende individ ljuger för att skydda de människor hon älskar eller för att skydda sig själv.
- Svaga avgränsningar: En medberoende individ säger att hon inte kommer att tolerera vissa beteenden hos omgivningen, men sedan vidgar hon sin tolerans gradvis tills hon kan tolerera det hon tidigare sa att hon aldrig skulle tolerera.
- Bristande förtroende: En medberoende individ litar inte på sig själv, sina känslor eller på sina beslut, hon litar inte heller på andra människor.
- Vrede: En medberoende individ känner sig, och lever med andra som känner sig, rädda, sårade och arga. Hon är rädd för sin egen och sin omgivnings vrede, och skuldbelägger sig själv för sina aggressioner.

- Sexproblem: En medberoende individ agerar omvårdande i sängen. Hon går även med på sexuellt umgänge trots att hon inte har lust.
- Utveckling: En medberoende individ kan i de långt framskridna stadierna av medberoendet känna sig deprimerad, bli tillbakadragen och isolerad. Hon kan även själv bli beroende av alkohol och andra droger.
- Diverse: En medberoende individ förblir lojal mot andra även när det känns svårt. Hon skäms för personliga problem, problem i familjen eller i förhållandet. Hon undviker att söka hjälp då hon intalar sig att problemet inte är så svårt eller att hon inte är tillräckligt betydelsefull (Beattie, 1990, s 47-57).

Wrengel, som arbetar med friskvård och rehabilitering i företagshälsovården, talar också om medberoendeindividerna, och menar att individerna nästan alltid har en personlighet, där de äkta känslorna förträngts och efterträts av martyr- eller frälsarrollen. En individ som är medberoende kännetecknas av generositet och stor ansvarskänsla, men hon har också starka skuldkomplex, benägenhet att manipulera och psykosomatiskt påverka andra familjemedlemmar. Individerna känner sig ofta maktlösa och att det är hennes eget fel att mannen dricker. Hon vågar inte visa hur arg, ledsen och förtvivlad hon är, för då kan mannen börja dricka igen (Wrengel, 1990, s 101). Vi har här sett att den medberoende partners beteende kan yttra sig på olika sätt. Beteendet hos partnern kan dock förändras allt eftersom alkoholmissbruket fortskrider, vilket nästa stycke belyser.

3.3 Den medberoende partners beteendemönster

Enligt de amerikanska forskarna Gorski och Miller utvecklar den medberoende partnern fysiska, psykiska och sociala symtom när hon försöker anpassa sig till den alkoholberoende och den stress relationen ger upphov till. Den medberoendes beteende är fristående och kvarstår även då alkoholberoendet har försvunnit hos mannen. Gorski och Miller har utvecklat en modell för medberoendets utveckling, där de delar in medberoendet i tre utvecklingsstadier:

- Tidigt stadium; normala försök till problemlösning och anpassning. Stadiet innebär en reaktion på de beroendesymtom den alkoholmissbrukande uppvisar.
- Mellanstadium; självdestruktivt beteende. Då reaktionerna, på den stress som uppstår i relationen, inte ger den medberoende någon lättnad, anstränger sig partnern i detta stadium ännu mer genom att vara mer stödjande och skyddande. Hon tar allt mer över

ansvaret från den beroende. Då känslor av misslyckande uppstår hos den medberoende anstränger hon sig ännu mer, vilket leder till skuld-känslor och successivt minskad självkänsla hos henne.

- Sent stadium; familjens förfall och sammanbrott. Trots att den medberoendes ansträngningar inte leder någon vart blir hon oförmögen att ändra sitt beteendemönster som präglas av kontrollförlust. Den medberoende familjens sociala aktiviteter kommer i detta stadium i konflikt med beroendet och familjen drabbas av socialt förfall. Relationen mellan den medberoende och den beroende parten domineras helt och hållet av alkoholberoendet och det finns inte utrymme för någonting annat (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 28).

3.3.1 Försvarsadvokaten och Möjliggöraren

Partnern kan aldrig hållas ansvarig för den alkoholmissbrukandes drickande eller tillfrisknande. Vad partnern dock ofta gör är att förhindra upptäckandet av sjukdomen genom att på olika sätt försvara mannens drickande inför omvärlden. Den medberoende partnern har gjort sig själv till alkoholmissbrukarens försvarsadvokat. Försvarsadvokaten tror att hon styr alkoholmissbrukarens drickande och att hon har agerat fel när drickandet fortsätter. Hon tror sig ha förbisett hans behov och därmed orsakat drickandet, vilket leder till att hon känner skuld-känslor. Då partnern hindrar att alkoholmissbruket upptäcks och därmed gör det möjligt för alkoholmissbrukaren att dricka, går hon över från sin roll som försvarsadvokat till en roll som möjliggörare. Möjliggöraren hjälper således alkoholmissbrukaren bort från boten. Ett tecken på hur starkt medberoende partnern är, är hur ofta hennes upprörda känslor kan kopplas samman med alkoholmissbrukaren (Holfve, 1989, s 12-16).

Medberoendets sjukdomsförlopp följer en viss utveckling. Till en början accepterar partnern alkoholmissbrukarens bortförklaringar och förtränger vetskapen om mannens missbruk. Snart blir dock partnern varse om problemet med alkoholmissbruket och börjar oroa sig för vad andra ska tycka om detta. Den blivande möjliggöraren ägnar all sin energi åt att skydda sin sjuka partner och därmed familjens rykte. Familjen blir allt mer isolerad i takt med att partnern på alla sätt försöker ta kontroll över alkoholmissbrukaren och hans drickande. Rollerna i familjen förändras då mannens och kvinnans relation förvandlas till en alkoholmissbrukare och en möjliggörare vars ömsesidiga förtroende för varandra ständigt minskar. Alkoholmissbrukaren avviker från hemmet och möjliggöraren följer efter och letar efter honom för att kunna skydda honom från alla faror som kan drabba honom utanför

hemmet. Möjliggöraren lider av att varken vilja eller, på grund av förnekelse och brist på kunskap, kunna se att alkoholmissbrukaren är sjuk. Lojaliteten mellan dem bryts då relationen övergår till våldsamma bråk, och möjliggöraren börjar ta avstånd från sin sjuka partner. I många fall skiljer sig partnern från alkoholmissbrukaren, eller genomgår de tillsammans en behandling mot ett friskt liv (Holfve, 1989, s 75-79). Den svenska författaren Holfves beskrivning av den medberoende partnern, utvecklar hon sedan vidare då hon belyser kvinnans relation till män.

3.4 Kvinna träffar ny man med alkoholproblem

Holfve tar upp fenomenet att många kvinnor som under lång tid levt med en alkoholmissbrukare som sedan tillfrisknat eller avlidit, ofta söker upp nya män med alkoholproblem. Hon förklarar detta med att inga friska män vill ha en relation med en kvinna som i den tidigare relationen till alkoholmissbrukaren utvecklat ett neurotiskt kontrollbehov (Holfve, 1989, s 80). Söderling talar också om detta och menar att om kvinnan inte frigör sig från medberoendet så kan medberoendet i sig göra att kvinnan dras till en ny man som missbrukar alkohol (Söderling, 1992, s 66). Forrest skriver om kvinnor som varit gifta med och skilt sig från upp till sex alkoholmissbrukande män. Han hävdar att det avgörande för vilken man kvinnan träffar, då hon lämnat sin alkoholmissbrukande man, är vilken typ av människor hon väljer att umgås med och var hon träffar dem (Forrest, 1987, s 65). Även Wrengel hävdar att det är ett faktum att kvinnor som tidigare har levt med en alkoholmissbrukare ofta skaffar sig en ny alkoholmissbrukare att ta hand om (Wrengel, 1990, s 105).

Att kvinnan från första början väljer en missbrukande man, är någonting Billinger och Edström belyser. De anser sig ha stöd för, det som man i forskningslitteratur från 1970-talet spekulerade om, att kvinnan väljer en missbrukande man för att tillfredsställa olika neurotiska behov. Billinger och Edströms undersökning med 40 kvinnor visar att många av kvinnorna medvetet gett sig in i en relation med en alkoholmissbrukare. Dock kan en annan förklaring till att kvinnorna har gett sig in i relationen vara, enligt Billinger och Edström, att kvinnornas okunskap om att mannen verkligen har ett alkoholmissbruk och vad ett missbruk innebär, gör att de ger sig in i relationen (Billinger och Edström, 1990, s 37).

3.5 Kritik kring begreppet medberoende

För att skildra begreppet medberoende vill vi även belysa den kritik vi har funnit vad gäller definitionen och användningen av begreppet.

3.5.1 Kritik mot kollektiv diagnos för anhöriga

Giermyski och Williams, som har erfarenheter från arbete vid behandlingshemmet Hazelden i USA, menar att begreppet medberoende inte överensstämmer med någon entydig klinisk enhet. De tar bland annat upp de erfarenheter de har från sitt arbete och belyser anhöriggruppens stora olikheter vad gäller individuella strategier att hantera sin situation. Giermyski och Williams menar att anhörigas reaktioner på de problem de möter inte bör stereotypiseras. Det vore skadligt att ensidigt fokusera på de anhörigas negativa, symtomatiska sidor. Det enda som det finns belägg för att påstå är, enligt Giermyski och Williams, att partnern till en alkoholmissbrukare förmodligen har mera känslomässiga problem än partnern till en man utan alkoholproblem. Hur stora de känslomässiga problemen är och vilken typ av problem det handlar om uppvisar dock stora variationer (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 28).

Gerdner, som är socionom och internationellt certifierad alkohol- och drogbehandlare, menar att man kan använda begreppet medberoende på olika sätt. Om en anhörig till en alkoholmissbrukare anser att begreppet beskriver hennes verklighet kan det vara befogat att benämna situationen som medberoende. Dock vänder Gerdner sig mot att använda medberoende som en generell diagnos, tillämplig på anhöriga till alkoholmissbrukare, och att uppmana dessa att identifiera sig med begreppet eller att sjukförklara anhöriga på grund av deras engagemang i relationen. Gerdner hävdar vidare att det teoretiska och empiriska underlaget är för dåligt för att man ska kunna ge anhöriga till alkoholmissbrukare en kollektiv diagnos som medberoende. Detta riskerar att skuldbelägga eller dölja andra problem, som kan handla om relationens ojämnlige maktförhållande eller i vissa fall om andra problem som kräver egen behandling (Gerdner, 1999, s 62). Gerdner kritiserar även Beatties (1990) karakteristiska drag för medberoende. Han menar att dragen är så pass omfattande att det blir mycket svårt för en individ att inte känna igen sig i något av dessa. Han hävdar också att de olika dragen ibland innehåller motsägelsefulla exempel. Exempelvis nämner han motsatsen mellan att individen försöker säga det hon tror att andra vill höra respektive att individen försöker säga det hon tror kommer att provocera andra. De omfattande karakteristiska dragen upplevs, enligt Gerdner, som en totalgardering (Gerdner, 1999, s 54-55). Vi har här sett två

olika källor som framför kritik mot, vad de anser vara, en stereotypisering av anhörigas reaktioner.

3.6 Ingrid ville rädda det som fanns kvar av äktenskapet

För att skildra begreppet medberoende och hur detta kan ta sig uttryck hos alkoholmissbrukarens partner, har vi valt att använda oss av nedanstående fallbeskrivning. Fallet belyser de definitioner av begreppet medberoende som vi tidigare nämnt i uppsatsen. Karakteristiska drag för medberoende såsom; skuldkänslor, bristande förtroende, partners beroende av alkoholmissbrukaren samt isolering åskådliggörs i fallet. Fallet skildrar även att en partner till en alkoholmissbrukare inte kan undgå att påverkas av dennes missbruk. Fallbeskrivningen är hämtad ur författaren Ahlzén (1997) självbiografi *Medberoende, vem jag?*. Nedan benämner vi alkoholmissbrukarens partner för Ingrid.

Ingrids man hade alltid varit en trygghet i hennes liv. När hennes man hade gått in i ett alkoholmissbruk upplevde Ingrid att deras äktenskap höll på att rämna samman. Ingrid ville rädda det som fanns kvar av äktenskapet och ingenting annat var viktigt. Ingrid engagerade hela sin kraft i att bota sin man. Hennes starka övertygelse om att lyckas få sin man nykter gjorde att hon varken såg eller hörde vad som pågick runt omkring henne. Hon gav ofta sin man råd om hur han skulle kunna bli nykter. Även om tanken slog Ingrid att hon borde skilja sig från sin man, kände hon att allt engagemang för mannen i så fall skulle vara förgäves. Ingrid började så småningom känna ångest och panik för sin livssituation. Hon tyckte att hon fick ta allt ansvar för hemmet. Även om hon många gånger bad mannen om hjälp med uppgifter gjorde hon i slutändan nästan alltid det mesta själv. Ingrid började känna sig allt mer isolerad från omvärlden då hon inte vågade gå någonstans eftersom hon var rädd att mannen skulle dricka när han var ensam hemma med barnen. Utåt sett såg familjen ut att inte ha några problem. Ingrids skuldkänslor över situationen ökade allt mer och fick mycket stora proportioner. Eftersom Ingrid var så rädd om sitt rykte tog rädslan för vad omgivningen skulle tycka överhanden. Då hon inte kände att hon hade någon att prata med blev det svårt att fungera som tidigare (Ahlzén, 1997, s 28-46).

Fallbeskrivningen om Ingrid skildrar hur medberoendet kan yttra sig hos partnern till en alkoholmissbrukare, då Ingrid engagerar hela sin kraft i att bota sin man. Eftersom hon är övertygad om att hon ska lyckas få sin man nykter varken ser eller hör hon vad som händer runt omkring henne. Fallbeskrivningen visar också på att medberoendet kan ta sig uttryck i

ångest och panik då partnerns livssituation förändras. Även den sociala isoleringen från omvärlden betonas.

I detta kapitel har vi sett hur medberoendet kan ta sig olika uttryck hos partnern. Hennes medberoende till mannen kan leda till att partnern helt engagerar sig i sin man samtidigt som hon åsidosätter sina egna behov.

4. Hur man genom olika perspektiv och synsätt kan förklara den relation som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren

I det här kapitlet kommer vi att belysa hur relationen som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren kan förklaras. Detta för att visa hur de grundläggande behoven i en relation kan åsidosättas, hur partnern socialt kan isolera sig från omgivningen samt hur partnern kan utveckla en strategi för att kunna hantera stressituationen. Kapitlet avslutas med en sammanfattande fallbeskrivning.

4.1 Grundläggande behov i en relation

De som har en relation med en alkoholmissbrukare förklarar ofta sin situation som kaotisk och oförutsägbar. Situationen präglas av stress, osäkerhet, rädsla och aggressioner. I en relation är det viktigt att vissa grundläggande behov uppfylls för att parterna ska fungera bra tillsammans, det handlar om att kunna älska och att känna sig älskad och behövd. Man behöver i relationen bli accepterad av den andra parten och kunna känna sig trygg och säker med varandra. I en familj där alkoholmissbruk är ett dagligt inslag blir förutsättningarna mycket små att kunna tillgodose dessa grundläggande behov. Konflikter och social isolering kan i denna miljö förutses, vilket hos partnern föder ett behov av kontroll och vaksamhet. Jämfört med parförhållanden där ingen av parterna missbrukar alkohol kan relationen mellan parterna där alkoholmissbruk är ett faktum leda till en högre andel psykiatriska och psykosomatiska sjukdomssymtom (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 26). Individerna som inte missbrukar, bryr sig ofta inte om sina egna behov, detta för att underlätta missbrukarens tillvaro och skydda missbrukaren från de negativa konsekvenser som missbruket medför (Leissner, 1997, s 168). Detta stycke skildrar hur frånvaron av relationens grundläggande behov kan bidra till ett fjärmande från omgivningen, vilket vi ytterligare vill belysa i nästa stycke.

4.2 Partners isolering från omgivningen

Om partnern har tillgång till ett väl fungerande socialt nätverk kan symtom av stress och ångest minska, men på grund av partners anpassning till alkoholmissbrukaren är det dock vanligt att hon drar sig undan från sin omgivning och isolerar sig i hemmet. Partnern skäms för missbruket och för att familjen inte fungerar på samma sätt som andra familjer. Eftersom isoleringen försvårar upprätthållandet av ett socialt nätverk ökar känslan av stress, ångest och utanförskap då kontakten med omgivningen blir alltmer avlägsen. Alkoholmissbrukaren isolerar sig i sin tur allt mer från den övriga familjen när missbruket fortskrider, vilket i många fall medför att alla beslut tas av partnern, även då besluten berör honom personligen (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 27). Ditzler och Ditzler menar även de att partnern till en alkoholmissbrukare ofta uppger att hennes liv blivit mer isolerat. Detta bland annat på grund av att det är pinsamt att bjuda hem vänner, då partnern till alkoholmissbrukaren aldrig vet hur mannen kommer att uppföra sig. Genom detta blir partnern mer och mer isolerad, skäms allt värre, och hon känner det som att hon inte kan tala med någon (Ditzler och Ditzler 1991, s 56). För att partnern ska kunna hantera sin livssituation utvecklar hon ofta ett anpassningsmönster, vilket nedan benämns som coping.

4.3 Partners strategi i stressituationen

Forskningen har sedan 1960-talet undersökt hur olika copingstilar kan ta sig uttryck hos vuxna anhöriga till alkoholmissbrukare. Coping är den strategi som partnern utvecklar för att kunna hantera den stressituation som uppstår i relationen med alkoholmissbrukaren. Sedan 1970-talet har den engelske forskaren Orford och hans medarbetare studerat och utvecklat en typologi av de olika copingstilarna som återfinns hos den anhörige. Nedan följer åtta olika copingstilar som den senaste typologin från 1992 omfattar:

- Känslomässig coping; visar sig när partnern uttrycker starka känslor mot den alkoholmissbrukande mannens missbruk.
- Tolererande coping; innebär att partnern handlar på ett sätt som verkar stödjande och som underlättar missbruket. Partnern skyddar alkoholmissbrukaren från skadliga konsekvenser.
- Undvikande coping; gör att partnern medvetet skapar ett avstånd mellan sig och alkoholmissbrukaren på grund av missbruket.
- Kontrollerande coping; är en strategi för partnern när hon direkt försöker kontrollera drickandet eller händelser som har anknytning till detta.

- Konfronterande coping; innebär en lugn och öppen kommunikation mellan partnern och alkoholmissbrukaren om partnerns behov.
- Stödjande coping; gör att partnern stödjer alkoholmissbrukaren i hans försök att minska alkoholkonsumtionen eller uppnå andra personliga mål.
- Självtändighet; visar sig när partnern handlar självständigt gentemot alkoholmissbrukaren.
- Inaktiv coping; innebär brist på handling från partnerns sida.

Enligt Orford och hans medarbetare kan partnern genom stöd och självständighet reducera alkoholmissbrukarens alkoholkonsumtion, medan kontrollerande, tolererande och undvikande coping förstärker alkoholmissbrukarens beteende. En för partnern främjande copingstil leder till en mindre påfrestande situation för partnern och kan möjliggöra ett kommunikationssätt för att lättare kunna bemöta alkoholmissbrukaren (Kindstedt, Runquist och Snickars, 1995, s 29).

4.3.1 Familjens anpassning

Söderling skriver att familjemedlemmarna till alkoholmissbrukaren, var för sig eller tillsammans, måste utveckla olika beteendemönster för att kunna hantera situationen. I den splittrade livssituation som de lever i utgör alkoholmissbrukaren ett hot, samtidigt som han, för familjemedlemmarna, kan kännas som deras enda trygghet (Söderling, 1992, s 86). Piltz och Gústavsdóttir, som är legitimerade psykoterapeuter och familjeterapeuter, belyser hur familjemedlemmarna i en familj där det finns ett problem, anpassar sig till problemet på något sätt. En anpassning är nödvändig, men på sikt kan denna anpassning hålla kvar eller försvåra problemet. En långvarig anpassning kan också skapa nya problem, eftersom den kan få som följd att familjen vänjer sig vid det nya samspelet som utvecklats kring problemet. Familjen kan då även finna några fördelar i detta samspel. Piltz och Gústavsdóttir menar att familjemedlemmarna oavsiktligt kan underlätta och göra det möjligt för missbrukaren att fortsätta med sitt missbruk, genom att ta på sig för stort ansvar eller genom att dölja problemet för omgivningen. Bakom denna tolerans hos familjemedlemmarna finns det ofta en förhoppning om att kunna hjälpa den som missbrukar. Individerna kan anpassa sig till olika förhållanden och på grund av detta ibland ha svårt att se vad som är rimligt och normalt, samt vad hon ska kämpa för eller kompromissa med i relationer. Ett exempel på detta är, då familjemedlemmarna efter en tid vid ett missbruk, kan ha accepterat långt mer än de borde (Piltz och Gústavsdóttir, 1992 s 60).

4.4 Mona gick in i en vårdande roll

För att skildra hur man genom olika perspektiv och synsätt kan förklara den relation som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren, har vi valt att använda oss av nedanstående fallbeskrivning. Fallet belyser det, i sammanhanget, centrala begreppet isolering. Att för partnern kunna utveckla en strategi för att anpassa sig till situationen betonas i fallet, och den tolererande copingstilen, där partnern handlar på ett sätt som verkar stödande och som underlättar alkoholmissbruket, blir här framträdande. Fallbeskrivningen är en sammanfattning av hur relationen, enligt Holfve (1989) i *Botten upp*, kan utvecklas. Vi har här kallat alkoholmissbrukarens partner för Mona.

Monas man använde till en början alkohol för att kunna slappna av. Det var först när mannen drabbades av enstaka minnesförluster som Mona började reagera på mannens höga alkoholkonsumtion. Då mannen visade tecken på att alkoholberoendet började öka och bortförklaringarna blev fler försökte Mona allt oftare diskutera mannens alkoholkonsumtion. Snart accepterade hon dock bortförklaringarna och blev noga med att skydda hemmet från insyn utifrån. Då mannen inte längre hade förmåga att avstå från alkohol förlorade Mona perspektivet på sitt eget beteende. Mona isolerade sig med sin man och gick in i en vårdande roll, så att mannen befriades från allt ansvar för situationen. Då löften sveks och beslut upphävdes började dock Mona tycka synd om sig själv. Mannen kunde inte längre älska Mona, utan bara vara beroende av henne. Eftersom Mona inte klarade av att göra mannen nykter kände hon sig misslyckad, men hennes lojalitet mot mannen bröts dock successivt ned då han allt mer började missköta arbete och ekonomi. Då mannens livskraft minskade betydligt, ökade oron och aggressiviteten hos Mona. Hon hade fått en mycket stor arbetsbelastning då hon tagit över alla göromål, ekonomi och beslut. Då mannens toleransnivå för alkohol började minska blev brott och misshandel allt vanligare från hans sida. Eftersom Mona inte hade klarat av att lämna sin man fortsatte hon med sina räddningsförsök, vilket vid detta stadium även skedde hos polis och tingsrätt. Till slut drack Monas man alkohol på heltid (Holfve, 1989, s 92-95).

Fallbeskrivningen om Mona skildrar hur relationen mellan alkoholmissbrukaren och hans partner kan utvecklas, då Mona efter hand börjar acceptera mannens bortförklaringar och skydda hemmet från insyn utifrån. Fallbeskrivningen belyser även hur de olika parternas roller i relationen kan förändras, då Mona går in i en vårdande roll och mannen därmed

befrias från allt ansvar för situationen. Han kan inte längre älska Mona, dock är han beroende av henne.

I detta kapitel har vi sett hur man kan förklara relationen mellan alkoholmissbrukaren och hans partner. Deras relation präglas av den stressituation de lever i, vilket kan innebära en strategisk anpassning från partners sida för att hantera mannens alkoholmissbruk och de följder missbruket ger.

5. Teoretiska perspektiv på litteraturens förklaringsmodeller

I nedanstående analys kommer vi att redogöra för olika teorier, som speglar tidstypiska perspektiv på partners påverkan av mannens alkoholmissbruk. Efter varje teoribeskrivning drar vi paralleller mellan teori och litteratur i en fallanalys, som bygger på en eller flera av de fallbeskrivningar som vi har presenterat i uppsatsen. Detta för att undersöka samband mellan teoretiska perspektiv och litteraturens förklaringsmodeller.

5.1 Partnern med den störda personligheten

Den tidigaste forskningen om alkoholmissbrukarens partner fokuserade på kvinnans brister. Forskaren Price hävdade, på 1940-talet, att kvinnan i grunden var lika beroende som den alkoholmissbrukande mannen, och att hon motarbetade hans tillfrisknande eftersom hans missbruk fick henne att känna sig överlägsen honom. Även en annan forskare, Futterman, såg kvinnan som uppmuntrande till mannens alkoholmissbruk. Han drog, på 1950-talet, slutsatsen att kvinnan identifierade sig med en dominerande mor och att hon, för att tillgodose sina egna behov, valde en svag och beroende man. Då mannen tillfrisknade bröt kvinnan samman. Samtida med Futterman var forskaren Whalen som studerade de kvinnor som stannar kvar hos alkoholmissbrukaren. Han beskrev fyra typer av alkoholisthustrur enligt följande:

- ”Suffering Susan”; var kvinnan som, för att straffa sig själv, valde en man som hon visste skulle göra henne olycklig.
- ”Controlling Catherine”; var kvinnan som kände behov av att dominera över någon och därför valde en svag och oförmögen man.
- ”Wavering Winnifred”; kände behov av en man som desperat behövde henne och valde därför en svag man.
- ”Punitiv Polly”; ville kontrollera och bestraffa någon och valde då en kastrerad man (Billinger och Edström, 1990, s 11-12).

För att kunna förklara Ingrids och Monas beteenden utifrån teorierna om den störda personligheten, har vi valt att använda oss av Whalens teori om alkoholisthustrur. Vi finner att övertygelsen om att göra alkoholmissbrukaren frisk är en central händelse för att kunna beskriva hur medberoendet kan yttra sig hos partnern till en alkoholmissbrukare. Även alkoholmissbrukarens beroende av sin partner är viktigt att belysa för att kunna förstå hur relationen mellan parterna kan se ut. Ingrids beteende kan förklaras på följande sätt: Ingrid engagerar sig helt och hållet i att bota sin man. Hennes starka övertygelse om att lyckas få sin man frisk gör att hon inte ser eller hör vad som händer omkring henne. Hon ger ofta sin man råd om hur han ska kunna bli frisk. Enligt Whalens olika typer av alkoholisthustrur kan man jämföra Ingrids beteende med "Controlling Catherine" som är kvinnan som känner behov av att dominera någon och därför väljer en svag man. Monas beteende kan förklaras på följande sätt: Monas man är inte kapabel att älska Mona, utan han kan bara vara beroende av henne. Mona kan liknas vid Whalens "Wavering Winnifred" som är kvinnan som känner behov av en man som desperat behöver henne och som därför väljer en svag man.

5.2 Den stressade alkoholisthustrun

Som vi tidigare har nämnt kritiserade Jackson de tidigare teorierna om alkoholisthustrun och menade att man inte kunde hävda att kvinnans personlighetsdrag var de samma före hon träffade alkoholmissbrukaren som efter missbruket hade påverkat henne. Hon menade snarare, i sin stressteori, att kvinnans personlighetsdrag var en reaktion på den stressfyllda situation hon befann sig i. Kvinnan som befann sig i en krissituation betedde sig, enligt Jackson, på det sätt som hon trodde skulle lösa krisen. Beroende på hur mannens alkoholmissbruk utvecklade sig förändrades kvinnans personlighet. Efter en treårig studie av alkoholisthustrur drog Jackson slutsatsen att kvinnan, i sin reaktion på mannens missbruk, passerade sju olika stadier. Första stadiet innebar ett förnekande av problemet. I det andra stadiet försökte kvinnan på olika sätt lösa problemet, men då den sociala isoleringen ökade, minskade kvinnans självförtroende. Under det tredje stadiet började kvinnan allt mer acceptera mannens alkoholproblem. I stadium fyra omvandlades kvinnans bitterhet över mannen till medlidande, och kvinnan övertog ansvaret för familjen. Hustrun försökte sedan i stadium fem fly undan problemet genom att om möjligt separera från mannen. I det sjätte stadiet omorganiserade sig familjen utan inblandning av mannen. I det sjunde och sista stadiet omorganiserade sig familjen på nytt, då mannen hade tillfrisknat. Kvinnan lämnade då över det ansvar till mannen, som hon tidigare hade tagit ifrån honom (Billinger och Edström, 1990, s 12-13).

För att kunna förstå hur partnern reagerar i en stressfylld situation vill vi belysa Berits beteende utifrån ett stressteoretiskt perspektiv. Stressteorin kan även användas för att förklara hur Ingrids medberoende yttrar sig, då vi ser hennes rädsla, ångest och panik som centrala begrepp. Vad beträffar Monas relation till sin man, finner vi det angeläget att poängtera acceptansen av mannens bortförklaringar, den sociala isoleringen samt känslan av misslyckande, och med hjälp av stressteorin belysa detta. Berits beteende kan förklaras på följande sätt: Berit hotar med skilsmässa och detta hot kommer alltid som en reaktion efter att mannen har haft en intensiv missbruksperiod, och hotet är endast ett desperat försök att få mannen att upphöra med alkoholmissbruket. Stressteorin förklarar detta beteende med att kvinnan reagerar på den stressfyllda situation hon lever i och att hon betar sig på det sätt som hon tror ska lösa krisen. Ingrids beteende kan förklaras på följande sätt: Ingrid överväger inte att skilja sig från sin man eftersom hon känner att allt engagemang i så fall skulle vara förgäves. Hon börjar dock allt mer känna ångest och panik för situationen. Ingrid börjar även känna sig mer och mer isolerad från omvärlden, hon vågar inte gå utanför hemmet då hon är rädd att mannen ska dricka när han är ensam hemma med barnen. Stressteorin menar att kvinnans personlighet förändras beroende på hur mannens alkoholmissbruk utvecklar sig. Monas beteende kan förklaras på följande sätt: I takt med att Monas mans alkoholberoende ökar blir också bortförklaringarna allt fler, snart accepterar Mona mannens bortförklaringar och blir noga med att skydda hemmet från insyn utifrån. Då Mona inte kan göra mannen nykter känner hon sig misslyckad. Detta kan spegla Jacksons första två stadier som innebär att kvinnan förnekar problemet samt att kvinnan försöker lösa problemet, men då den sociala isoleringen ökar, minskar självförtroendet.

5.3 Partnern utifrån psykosocial teori

I 1970-talets början gjordes flera undersökningar kring alkoholistustruns personlighet och beteende, men ingen av dessa kunde visa att det fanns någon karakteristisk personlighetstyp för alkoholistustrun. Då man tyckte sig urskilja en abnorm personlighet kunde man oftast härleda detta till att mannen befann sig i en allvarlig fas av missbruket. Man kunde inte heller bekräfta teorin om att kvinnan bryter samman då mannen tillfrisknar. Undersökningarna gav däremot stöd för att kvinnans personlighet varierade i takt med utvecklingen av mannens missbruk (Billinger och Edström, 1990, s 13). Ett exempel på en av 1970-talets undersökningar, är den undersökning som är gjord av de svenska forskarna Inge och Olin, angående alkoholistfamiljer och alkoholistustrur. Denna visar att det inte finns något belägg för att alkoholistustrun skulle ha några generella personlighetsdrag. Dock har man kunnat

urskilja vissa störningar hos en del av kvinnorna som kan ha ett samband med mannens alkoholmissbruk, den sociala isoleringen, den bristfälliga emotionella kontakten makarna emellan, den otillfredsställande sexuella relationen samt den otillräckliga hjälpen och stödet utifrån (Inghe och Olin, 1970, s 134). Ytterligare en undersökning gjordes av forskaren Gorad, som i sin studie undersökte samspelet i ett parförhållande där mannen är alkoholmissbrukare och jämförde detta med relationen hos par utan alkoholproblem. Samspelet i paren där det fanns ett alkoholmissbruk karakteriserades av konkurrens mellan parterna för att nå den starkaste positionen. I jämförelse med paren utan alkoholproblem, var förmågan att samarbeta för att nå gemensamma mål mindre hos paren med alkoholproblem. Den alkoholmissbrukande mannen hade en större förmåga att undvika ansvar i jämförelse med kvinnan, men även jämfört med männen utan alkoholproblem (Billinger och Edström, 1990, s 15).

För att kunna förstå hur Berit reagerar på mannens intensiva missbruksperioder har vi valt att använda oss av 1970-talets psykosociala teorier. Det vi särskilt vill belysa är hur situationen kan frammana starka reaktioner och därmed påverka personligheten. Berits beteende kan förklaras på följande sätt: Berits hot om skilsmässa inträffar som en reaktion på att mannen har missbrukat alkohol under en intensiv period. Detta är ett desperat försök från Berits sida för att få mannen att sluta dricka. De psykosociala teorierna talar om att man kan urskilja en abnorm personlighet hos den alkoholmissbrukandes partner, men att detta oftast kan härledas till att mannen befinner sig i en allvarlig fas av missbruket. Kvinnans personlighet varierar i takt med utvecklingen av mannens missbruk.

5.4 Systemteori

De problem som uppstår i en familj kan vara antingen individuella problem eller relationsproblem. Senare års forskning visar att många symptom hos en individ är uttryck för störningar i familjeinteraktionen. Systemteorin fokuserar på förhållandet mellan helhet och delar i olika grupper. Centrala begrepp i teorin är kommunikation, roller, makt och ansvar. Ett annat systemteoretiskt begrepp är homeostasbegreppet som innebär att individerna i ett stabilt system, som familjen, skapar och upprätthåller olika roller i ett jämviktssystem. Då förändringar uppstår inom systemet hotas jämvikten, och en familj med svag stresstolerans kan som svar på hotet därmed utveckla olika psykiska störningar. Individen har i regel svårt att ställa om sig och föredrar därför redan invanda mönster, även om det innebär problem (Lennéer-Axelsson och Thylefors, 1996, s 125-126). Varje familjemedlem utgör en del av

systemet och står i ett ömsesidigt påverkansförhållande till systemets övriga delar och till helheten. Familjemedlemmen styrs alltså i hög grad av familjens sätt att agera, samtidigt som hon själv påverkar de övriga familjemedlemmarna. Eftersom systemet är en helhet kan en familjemedlems problem inte förstås isolerat från hela familjens sammanhang. Detta synsätt utgör grunden för det systemteoretiska tänkandet (Lundsbye, m fl, 1995, s 63-65).

I alla system förekommer regler som har till syfte att upprätthålla systemet. Familjens regler kan ofta kopplas till en familjemyt, som är en av hela familjen accepterad föreställning om verkligheten. Familjemyten har ett högt överlevnadsvärde. I samband med detta kan man tala om en metamyt, som innebär att om familjemyten skulle konfronteras med verkligheten skulle familjens existens hotas. Relationerna i familjen kan vara symmetriska och därmed bygga på likhet, eller är relationerna komplementära och har därmed olikhet som grund. En komplementär relation kan till exempel vara att ena parten är frisk och den andra sjuk. Ansvar för relationsreglerna är ömsesidigt för systemets delar. I störda relationer kan relationsregler bli problematiska då relationen alltid, oavsett omständigheter, definieras på ett och samma komplementära sätt. Interaktionsformen blir därmed viktigare än dess innehåll. Familjens problem är att den inte är medveten om att problemet ligger i familjemedlemmarnas relation, utan att man försöker lösa konflikten på innehållsnivån, där det bara är en pseudokonflikt. Metakomplementaritet är en annan störd relationsform, där den som utåt sett verkar vara svag visar sig ha den till synes starkare parten under fullständig kontroll. Båda parterna tenderar se sig som offer för den andra parten och vill därmed befrias från ansvaret för relationen. En relation måste vara flexibel för att kunna fungera, likhet så väl som olikhet måste därför tolereras (Lundsbye, m fl, 1995, s 68-73).

Familjen är också ett del- eller subsystem som ingår i andra övergripande system som exempelvis släkt och samhälle. Då förändringar sker i ett övergripande system ställs det krav på anpassning även i familjen. Hur väl familjesystemet kan hantera dessa krav beror till stor del på hur välstrukturerade subsystem familjen har. Individerna i systemet utgör subsystem som bildats bland annat utifrån ålder, intresse och funktion. Varje individ kan ingå i flera olika subsystem. Gränserna mellan subsystemen bör vara tydligt markerade för att systemet ska fungera, men de ska samtidigt vara tillräckligt öppna för att tillåta kommunikation. Make-make-subsystemet är ett viktigt subsystem, vars uppgift är att ge makarna näring för att klara livets olika situationer. För att makarnas subsystem ska vara funktionellt krävs en frihet från inblandning av barnen. I de sociala systemen har alla olika positioner och därmed olika krav

och förväntningar på sig. Beroende på vilka förväntningar som ställs på individen definieras roller. Många olika roller ökar risken för motstridiga krav. Att samtidigt inneha flera roller kan medföra en rollkonflikt där oförenliga krav måste prioriteras. En individ kan dock förändra sin roll, till exempel genom att vägra ta hela ansvaret själv och istället kräva gemensamt ansvar. Rollförändring är dock en kamp eftersom omgivningen tenderar att korrigera individens beteende så att det överensstämmer med de gamla förväntningarna (Lundsby, m fl, 1995, s 73-76).

För att förklara vad det beror på att partnern stannar kvar hos sin man trots att hans alkoholmissbruk påverkar henne negativt, vill vi knyta Berits beteende till det systemteoretiska tänkandet. Individens olika roller och hur de tar sig uttryck är centralt i fallbeskrivningen om Ingrid och kan förstås med hjälp av systemteorin. Även Ingrids rädsla om sitt rykte speglar hur den medberoende partnern, ur systemteoretiskt perspektiv, kan bete sig. Hur en komplementär relation kan gestalta sig, åskådliggörs i relationen mellan Mona och hennes man, där Mona går in i en vårdande roll gentemot sin alkoholmissbrukande man. Även kravet på anpassning, då samhällets sanktioner påverkar familjen, kan förstås med systemteorin som grund.

Berits beteende kan förklaras på följande sätt: Berit är övertygad om att hon inte kan leva utan sin man och håller därför kvar vid äktenskapet. Inom systemteorin menar man att individen i regel har svårt att ställa om sig från invanda mönster och föredrar därför att hålla kvar vid dessa, även om det innebär problem. Berit hjälper sin man varje gång han får problem och ser till att alltid hålla en snygg fasad mot omgivningen. Eftersom Berit inte klarar av att tydliggöra sina gränser utan grälar på sin man kan hon inte heller säga till honom vad hon inte längre tolererar i deras relation. Systemteorin talar om att det i alla system förekommer regler vars syfte är att upprätthålla systemet. Familjens regler kan kopplas till en familjemyt som är en av hela familjen accepterad föreställning om verkligheten. Om familjemyten konfronteras med verkligheten kan familjens existens hotas.

Ingrids beteende kan förklaras på följande sätt: Eftersom Ingrid är så rädd om sitt rykte tar rädslan för vad omgivningen ska tycka överhanden. Utåt sett ser därför Ingrids familj inte ut att ha några problem. Även här kan man använda det man talar om i systemteorin att familjens regler blir en gemensam familjemyt, som är en föreställning om verkligheten. Om denna myt konfronteras med verkligheten kan familjens existens hotas. Ingrid tycker att hon får ta allt

ansvar för hemmet. Även om hon ber sin man om hjälp många gånger gör hon nästan alltid till slut det mesta själv. Systemteorin belyser att de förväntningar som ställs på individen kan definieras som roller. Individen kan dock förändra sin roll genom att exempelvis vägra ta hela ansvaret för något och istället kräva gemensamt ansvar. Rollförändringen är dock en kamp eftersom omgivningen ofta påverkar individens beteende så att det överensstämmer med omgivningens förväntningar.

Monas beteende kan förklaras på följande sätt: Då Mona isolerar sig med sin man går hon in i en vårdande roll så att mannen befrias från allt ansvar för situationen. I systemteorin menar man att relationerna i familjen kan vara symmetriska och därmed bygga på likhet, eller är relationerna komplementära och har därmed olikheter som grund. En komplementär relation innebär exempelvis att ena parten är frisk och andra parten sjuk. När Monas mans toleransnivå för alkohol minskar yttrar detta sig i brott och misshandel från hans sida. Mona vill inte lämna sin man utan hon fortsätter att försöka rädda honom från de problem som uppstår kring honom utanför hemmet. Hennes räddningsförsök sker nu hos polis och tingsrätt. Då förändringar sker i ett övergripande system ställs det, enligt systemteorin, krav på anpassning i familjen. Hur väl familjen kan hantera dessa krav beror till stor del på hur väl strukturerade gränser familjen har.

5.5 Feministisk teori

Den feministiska teoriutvecklingen, under de senaste decennierna, är en följd av en historisk process där kvinnors frigörelse och ökade inflytande i samhället betonas. Grunden för den feministiska teorin är den politiska kvinnorörelse som startade i mitten av 1800-talet (Ljung, 1998, s 221).

Marxist-feminismen hävdar att det ojämlika förhållandet mellan män och kvinnor härleds ur kapitalismen. Det avgörande för maktförhållandena mellan könen är kapitalets makt över lönearbetet. Männens förtryck av kvinnorna är en följd av det maktförhållande som råder mellan kapitalägarna och den arbetande klassen. Familjen uppfattas ofta som den grundval där förtrycket är djupast förankrat. Kvinnorna är därmed utsatta för ett dubbelt förtryck. Detta beror på att kapitalismen behöver kvinnors arbete i hemmet och omsorg av barn och sjuka. Kvinnorna utför allt hemarbete, de står för omvårdnaden av både barn och man och producerar en ny generation av arbetare. Därmed gör kapitalet stora förtjänster på den ojämlika arbetsfördelningen mellan män och kvinnor. Könstillhörigheten är inte bara socialt

och kulturellt betingad utan även hierarkiskt ordnad, präglad av mäns dominans och kvinnors underordning. Även radikalfeminismen har som utgångspunkt att männen har makt över kvinnorna och att de har fördelar av kvinnornas underordnade ställning. Dock menar radikalfeminismen att patriarkatet bygger på dominans och underordning, och är ett system som existerar oberoende av kapitalismen (Ljung, 1998, s 227-228).

För att åskådliggöra det som marxist-feminismen benämner som dubbelt förtryck av kvinnan, finner vi det centralt att belysa Berits övertygelse om att hon inte kan leva utan sin man samt Ingrids och Monas arbetsbelastning. Berits, Ingrids och Monas beteenden kan förklaras på följande sätt: Berit är övertygad att om hon skulle skilja sig från sin man, skulle hon inte längre klara av att leva. Ingrid upplever att hon får ta allt ansvar för hushållet och att hon i slutänden nästan alltid gör det mesta själv, även om hon många gånger ber sin man om hjälp. Mona isolerar sig med sin man och går in i en vårdande roll för att mannen ska befrias från allt ansvar. Hon får en mycket stor arbetsbelastning eftersom hon tar över allt hushållsarbete, all ekonomi och alla beslut. Marxist-feminismen hävdar att det ojämlika förhållandet mellan män och kvinnor härleds ur kapitalismen och att kvinnorna på grund av detta är dubbelt förtryckta. Detta eftersom det är i familjen som förtrycket är djupast förankrat. Kapitalismen behöver kvinnors arbete i hemmet och omsorg av barn och sjuka, kvinnorna utför allt hemarbete och står för omvårdnaden av både man och barn.

Tvåsystem-teorin förenar den marxistisk-feministiska och den radikalfeministiska teorin. Betoningen ligger varken på kapitalismen eller patriarkatet, utan man utgår istället från att dessa begrepp utgör två system av maktrelationer som har betydelse för konstruktionen av könsrelationer. Hartmann, som är forskare kring könsrelationer, menar att både lönearbetet och hushållsarbetet är viktiga områden för att förstå männens makt över kvinnorna. Även om både män och kvinnor lönearbetar är det kvinnorna som utför den största delen av hushållsarbetet. Kvinnornas nedvärderade position i lönearbetet gör dem utsatta då de går in i nära relationer, samtidigt som deras familjebildande position missgynnar dem i lönearbetet. Forskaren Jónasdóttirs teori om relativt tvåsystem poängterar nödvändigheten av två olika oberoende teorier, då hon menar att det inte går att analysera kön och klass samtidigt. Hon fokuserar, i sin forskning, på kärleksrelationer mellan män och kvinnor och menar att kärleken strukturerar männens makt över kvinnorna. Denna maktstruktur gör att männen tar emot och tar för sig av kvinnornas omsorg, medan kvinnorna enbart ger och inte har möjlighet att kräva något tillbaka (Ljung, 1998, s 230-232).

För att kunna förklara hur männens makt över kvinnorna kan ta sig uttryck i kärleksrelationen utifrån tvåsystem-teorin, har vi valt att använda oss av Jónasdóttirs teori om relativt tvåsystem, där vi vill fokusera på Berits beslutsamhet att inte kunna leva utan sin man samt Monas situation, där kärleken har bytts ut mot beroende. Berits och Monas beteenden kan förklaras på följande sätt: Berit är fast besluten om att hon inte kan leva utan sin man och vill på grund av detta inte skilja sig från honom. Monas man kan inte längre avstå från alkohol och därmed förlorar Mona perspektivet på sitt beteende. Mona går in i en vårdande roll och mannen befrias från ansvaret för den situation som uppstått. Monas man kan inte längre älska henne, utan är endast beroende av henne. Teorin om relativt tvåsystem fokuserar på kärleksrelationen mellan män och kvinnor och menar att kärleken strukturerar männens makt över kvinnorna. Männen tar därmed emot och tar för sig av kvinnornas omsorg, medan kvinnorna endast ger och inte har möjlighet att kräva något tillbaka.

I den feministiska socialisationsteorin menar den amerikanska psykologen Gilligan att kvinnor skapar en särskild struktur kring moraliska problem, de ser moraliska dilemman som konflikter mellan olika sätt att ta ansvar. Gilligans undersökningar visar att ansvar och omsorg är centrala begrepp i kvinnors uppfattning i moralfrågor och att det finns ett samband mellan kvinnors självuppfattning och moralsyn (Ljung, 1998, s 233).

För att kunna förklara hur Berit kan underlåta att se till sina egna behov och önsknings har vi valt att använda oss av Gilligans syn, i den feministiska socialisationsteorin, som tar upp sambandet mellan moral och självuppfattning. Berits beteende kan förklaras på följande sätt: Berit har under äktenskapet ägnat det mesta av sina krafter åt mannens alkoholmissbruk och mycket lite åt vad hon själv vill ha ut av sitt liv. Detta kan knytas till det Gilligan tar upp, att kvinnor ser moraliska dilemman som konflikter mellan olika sätt att ta ansvar, och att moralsynen har ett samband med kvinnans självuppfattning.

I detta kapitel har vi skildrat samband vi har funnit mellan teori och litteratur, då vi med hjälp av tidigare nämnda fallbeskrivningar har belyst de teoretiska perspektiv, som kan förklara hur partnern till en alkoholmissbrukare kan påverkas av sin partners missbruk.

6. Sammanfattning

I det här kapitlet kommer vi, för att åskådliggöra de resultat vi har kommit fram till i uppsatsen, att belysa de samband mellan teori och litteratur som vi har funnit. I analysen har

vi belyst de centrala frågeställningar uppsatsen bygger på, som handlar om hur partners påverkan, av sin partners alkoholmissbruk, kan ta sig uttryck och hur relationen som finns/uppstår mellan partnern och alkoholmissbrukaren kan förklaras, utifrån olika perspektiv och synsätt samt hur ett medberoende kan ta sig uttryck hos partnern. Vi har med hjälp av olika teorier analyserat fallbeskrivningarna, som bygger på våra centrala frågeställningar, och därmed försökt belysa teoretiska perspektiv på både individ-, system- och samhällsnivå.

Partners påverkan, av sin partners alkoholmissbruk, kan ta sig uttryck på det sätt att hon, som reaktion på en stressfylld situation, beter sig på det sätt som hon tror ska lösa krisen. Partnern kan på olika sätt överfundera genom att hjälpa sin man när problem hopar sig kring honom och att utåt sett hålla en snygg fasad åt honom. Däremot underfunderar kvinnan för egen del genom att underlåta att göra klart för sig vad hon själv vill ha ut av livet och var gränsen går för vad som är acceptabelt för henne, beträffande mannens drickande. Kvinnan har svårt att ställa om sig från invanda mönster och föredrar därför att hålla kvar vid mannen även om det innebär problem. För partnern kan förnekelse bli en livsnödvändighet då verkligheten blir svår att uthärda. Kvinnan försöker ständigt kontrollera mannen, förhindra skandaler samt bortförklara mannens misstag och dåliga uppförande. Skuld och motstridiga känslor präglar partners känslomässiga situation. Kvinnan kan ses som dubbelt förtryckt av mannen vilket kan härledas ur kapitalismen samt ur familjen, där förtrycket anses som djupast förankrat. Den alkoholmissbrukande mannen tar, i kärleksrelationen, emot av kvinnans omsorg medan kvinnan ger och inte kräver något tillbaka. Kvinnan kan se moraliska dilemman som konflikter mellan olika sätt att ta ansvar och det finns därmed ett samband mellan kvinnans självuppfattning och moralsyn.

En medberoende individ är en människa som har låtit en annan människas beteende påverka sig, och som därmed kontrollerar dennes beteende. Medberoende anses vara en sjukdom som uppkommer då människan lever nära en mycket stark företeelse och inte förmår att bearbeta denna företeelse, utan i stället anpassar sig till den. Medberoendet hos partnern till en alkoholmissbrukare kan ta sig uttryck på det sätt att kvinnans personlighet förändras beroende på hur mannens alkoholmissbruk utvecklar sig. Den medberoende partnern har oftast en personlighet där de äkta känslorna har förträngts och ersatts av martyr- eller frälsarrollen. Partnern känner sig ofta maktlös och att det är hennes eget fel att mannen dricker, hon vågar inte visa hur arg och ledsen hon är av rädsla att mannen ska börja dricka igen. Den föreställning som byggs upp av familjens regler kan, om den konfronteras med verkligheten,

göra att familjens existens hotas. De förväntningar som ställs på kvinnan definieras som roller. Kvinnan kan förändra sin roll, men rollförändringen är dock en kamp då omgivningen tenderar att påverka kvinnans beteende så att det överensstämmer med omgivningens förväntningar. Då kvinnan kan ses som förtryckt kan detta härledas ur att kvinnan oftast utför allt hemarbete och står för omvårdnaden av både man och barn.

En individ som har en relation med en alkoholmissbrukare förklarar ofta sin situation som kaotisk och oförutsägbar. Situationen präglas av stress, osäkerhet och rädsla. Partnern förnekar problemet men försöker sedan lösa det och då den sociala isoleringen ökar, minskar kvinnans självförtroende. Om partnern har tillgång till ett väl fungerande socialt nätverk kan symtom av stress och ångest minska, men på grund av partnerns anpassning till alkoholmissbrukaren är det dock vanligt att hon drar sig undan från sin omgivning och isolerar sig i hemmet. Familjemedlemmarna till en alkoholmissbrukare utvecklar, var för sig eller tillsammans, olika beteendemönster för att kunna hantera situationen. Då förändringar sker i ett övergripande system ställs det krav på att familjen ska anpassa sig. Hur väl familjen kan hantera omgivningens krav beror på hur väl strukturerade gränser familjen har. Familjens relationer är antingen symmetriska, och bygger på likhet, eller är de komplementära, och bygger därmed på olikhet. Relationen mellan kvinnan och den alkoholmissbrukande mannen kan därmed ses som komplementär. I kärleksrelationen mellan parterna strukturerar kärleken mannens makt över kvinnan, då mannen tar emot och kvinnan ger. I ett parförhållande där alkoholmissbruk är ett dagligt inslag blir förutsättningarna mycket små att kunna tillgodose grundläggande behov, såsom att kunna älska samt att känna sig älskad och behövd.

7. Slutdiskussion

Vi kommer i detta kapitel att föra en diskussion kring begreppet medberoende och dess användning, hur synen på kvinnan kan ha påverkat teoriernas utformning samt uppsatsens relevans för socialt arbete, då vi finner detta intressant att belysa.

Vi har i vårt kapitel om begreppet medberoende, och hur detta kan yttra sig, presenterat en sammanfattning av olika huvuddrag som kan vara karakteristiska för en medberoendes beteende. Dessa huvuddrag innefattar bland annat drag som omhändertagande, tvångstankar, förnekande samt dålig kommunikation. I enlighet med den kritik som framförts i uppsatsen, kring användningen av begreppet medberoende, anser vi att dessa karakteristiska drag är så pass omfattande att flera av dragen kan i stort sett stämma in på alla individer, oavsett om de

lever tillsammans med en alkoholmissbrukare eller inte. Dessutom upplever vi vissa av de karakteristiska dragen som motsägelsefulla, då exempelvis individens tvångstankar kan yttra sig som att individen riktar hela sin energi på problem medan hennes förnekande gör att hon ignorerar problemen eller låtsas att de inte existerar. Därför kan vi känna oss tveksamma till att kategorisera en individ som medberoende, då hennes beteende överensstämmer med vissa utmärkande drag. Dock kan vi efter våra litteraturstudier tydligt urskilja att dessa drag även ofta framgår i den litteratur där begreppet medberoende inte annars används för att förklara hur en partner till en alkoholmissbrukare kan påverkas av missbruket. Detta kan då tyda på att dessa karakteristiska drag kan ses som allmängiltiga och användbara vad beträffar partnerns påverkan, oavsett om individen betraktas på ett stereotypiserat sätt som medberoende eller inte. Något som också kan kännas problematiskt med användningen av begreppet medberoende är, precis som kritiken talar om, att detta begrepp för några individer kan upplevas som skuldbeläggande, samtidigt som det för andra kan kännas befriande att sätta ord på sitt beteende och kunna förklara beteendet med att det är en sjukdom utanför individens egen kontroll.

Att vi har använt de teorier vi har presenterat i uppsatsen har att göra med att vi anser att dessa teorier speglar olika perspektiv på både individ-, system- och samhällsnivå. Vår tanke har även varit att dessa teorier ska bidra med både ett psykologiskt och ett sociologiskt synsätt på uppsatsproblemet. Vi har inte funnit att dessa teorier är motsägelsefulla gentemot varandra, snarare finner vi teorierna som komplement till varandras olika infallsvinklar på problemet. Att se alkoholmissbrukarens partner, som en kvinna med störd personlighet, som man gjorde på 1940- och 1950-talet, kan vi dock uppleva som en alltför generaliserande och skuldbeläggande förklaring till partnerns beteende. Medan vi kan tycka att senare års forskning inom systemteorin, som visar att många symtom hos individen är uttryck för störningar i familjens relationer, känns som en mer godtagbar förklaring till partnerns beteende. En fundering som utifrån detta har väckts hos oss är att de olika teoriernas infallsvinklar och förklaringsmodeller kan ha att göra med en eventuellt rådande tidstypisk syn på kvinnan och hennes roll. Anledningen till att senare års teorier, som systemteorin, så markant skiljer sig från teorierna om den störda personligheten tror vi därför är resultatet av att samhällets kvinnosyn har förändrats, och att därmed även teorierna utvecklats och ändrat karaktär.

Vi finner det också viktigt att i en slutdiskussion reflektera över uppsatsens relevans för socialt arbete. Att ta till sig hur en partner som lever med en alkoholmissbrukare kan påverkas av missbruket, känns för oss angeläget då vi i vår framtida yrkesutövning kan komma i kontakt med denna problematik. I uppsatsen har vi gång på gång blivit påmind om hur vanligt förekommande det är att partnern socialt isolerar sig från omgivningen. Att i vår yrkesutövning försöka stärka partnern och uppmuntra henne till att behålla kontakten med sitt sociala nätverk, och därmed skapa förutsättningar för henne att undvika isolering, kan då bidra till att hennes situation underlättas.

8. Källförteckning

Ahlzén, Birgitta (1997). *Medberoende, vem jag?* Malmö: Sober Förlag.

Beattie, Melody (1990). *Bli fri från ditt medberoende. Sluta kontrollera andra, börja bry dig om dig själv.* Stockholm: Nordstedts Förlag AB.

Billinger, Kajsa och Maria Edström (1990). *Hjälp, min man dricker!* Stockholm: Liber.

Ditzler, James och Joyce Ditzler (1991). *Gör dig fri från spriten. Hur man blir – och förblir – fri från missbruket.* Stockholm: Proprius Förlag.

Forrest, Gary G (1987). *Hur man klarar att leva med någon som har alkoholproblem.* Helsingborg: Forum.

Gerdner, Arne (1999). Problem kring begreppet ”medberoende”. Kritisk granskning av ett omstritt begrepp utifrån forskning och behandlingserfarenhet. *Socionomen*, nr 4.

Goldhor Lerner, Harriet (1990). *Kvinnors nära relationer. Man, barn, föräldrar, syskon.* Stockholm: Forum.

Hellsten, Tommy (1993). *Flodhästen i vardagsrummet. Om medberoende och om mötet med barnet inom oss.* Stockholm: Verbum Förlag AB.

Holfve, Lena (1989). *Botten upp. En bok om att leva i närheten av alkoholproblem.* Stockholm: Rabén & Sjögren.

Holme, Idar Magne och Bernt Krohn Solvang (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund: Studentlitteratur.

Inghe, Maj-Britt och Robert Olin (1970). *Alkoholisthustrur.* Jönköping: Tiden/Folksam.

Kindstedt, Angeli, Weddig Runquist och Kjell Snickars (1995). Vuxna anhöriga till alkoholister och narkomaner. *Socionomen*, nr 4.

Leissner, Tom (red.) (1997). *Alkohol, ett psykosocialt, beteende och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lennér-Axelsson, Barbro och Ingela Thylefors (1996). *Psykosocialt behandlingsarbete*. Borås: Natur och Kultur.

Ljung, Margareta (1998). Feministisk teori i Månson, Per (red.). *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Rabén Prisma.

Lundsby, Maths, m fl (1995). *Familjeterapins grunder – ett interaktionistiskt perspektiv*. Borås: Natur och Kultur.

Martin, Fader Joseph C (1994). *Nyktra betraktelser*. Täby: Larsons Förlag.

Piltz, Karl Gustav och Kristin Gústavsdóttir (1992). *Den osynliga familjen. Samarbetspartner eller syndabock*. Göteborg: Ask och Embla Förlag.

Söderling, Lars (1992). *Styrketårar. Alkoholismens ansikten*. Täby: Larsons Förlag.

Söderling, Lars (1993). *Alkoholismens alfabet*. Täby: Larsons Förlag.

Wrengel, Håkan (1990). *Varför just vi? Nya vägar att övervinna alkoholproblem*. Stockholm: Liber.

Zetterlind, Ulla (1999). *Relatives of alcoholics. Studies of hardship, behaviour, symptomatology and methods of intervention*. Department of Clinical Alcohol Research, Malmö, Sweden. Lunds universitet.